

Läroverk, högre kommunala och enskilda skolor

År 1918 tillsattes en skolkommision med uppdrag att föreslå reformering av skolväsendet. Enligt direktiven skulle den utforma förslag för att göra den sexåriga folkskolan till "bottenskola" för alla svenska barn. Fyra år senare lade kommissionen fram sitt betänkande. Det innehöll stark kritik av det s k parallellskolesystemet, vilket innebar att de barn som skulle vidare till realskolan redan efter tre år i folkskolan övergick till läroverken, som hade ett

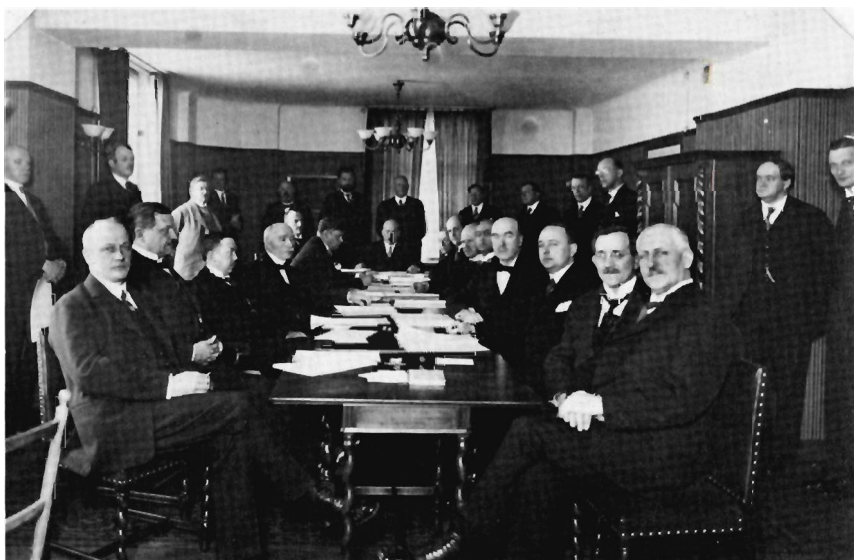
Parallellskolesystemet innebar en tidig skiktning av de elever, som skulle vidare till högre utbildning. I folkskolekretsar var man mycket kritisk till denna tidiga uppdelning av folkskole- och läroverksbarn. Nordiska museet.

sexårigt realskolestadium. De elever, som fortsatte till gymnasiet, lämnade realskolan efter femte klassen och avlade efter fyra års gymnasiestudier studentexamen.

Parallellskolesystemet hade sedan länge väckt häftigt motstånd i folkskolekretsar. Man hävdade att detta ledde till en segregering av barnen där de besuttnas barn gick till läroverket redan vid nio års ålder, medan de fattiga fortsatte skolgången i folkskolan t o m sjätte skolåret. Redan 1883 hade Fridtjuv Berg lagt fram ett skolprogram med sexårig folkskola som en "bottenskola" för alla.

1909 hade den kommunala mellanskolan tillkommit. Den byggde på den sexåriga folkskolan och avslutades med realexamen efter fyra års studier. Denna koppling till den sexåriga folkskolan visade sig fungera väl och gjorde bristerna i parallellskolesystemet än tydligare. Ett framtida skolsystem borde därför enligt skolkommis-sionen bygga på den sexåriga bottenskolan. Den fyraåriga realsko-lan skulle sedan byggas på med treåriga gymnasier. Vidare borde ett större utrymme ges åt de praktiska ämnena.

Skolkommisionen menade att folkskolan i fortsättningen skulle utgöra grunden för ett skolsystem som på lika villkor skulle tillgo-dose den manliga och kvinnliga ungdomens teoretiska utbildning. Syftet var också att avlägsna skillnaderna i utbildningsmöjlige-

Skolkommisionen ville bl a att det framtida skolsystemet skulle byggas på den sexåriga bottenskolan. Läroverksläraarnas riksförbund gick emot förslaget och resultatet blev en kompromiss. På bilden ses LR:s deputeradeförsamling sammanträda.

terna mellan landsbygd och städer och mellan olika sociala grupper i samhället.

Med de kostnader som var förknippade med att gå i skola utanför bostadsorten var det uppenbart att möjligheterna att bo kvar i hemmet under ytterligare två à tre år betydde oerhört mycket för landsbygdens föräldrar. I början av 1920-talet var landsbygdens befolkning fortfarande större än städernas, men ändå utgjorde barn från landsbygden mindre än 10 % av det totala elevantalet i de högre skolorna.

Mottagandet av skolkommissionens förslag var mycket delat. Läroverkens lärare gick emot medan folkskolans och de högre kommunala skolornas lärare var för förslaget.

1927 års skolreform

Resultatet blev en kompromiss. Efter ytterligare utredning beslutades 1927 att de läroverk, som endast hade en parallellavdelning i realskolan skulle helt anknyta till folkskolans 6:e klass, medan läroverk med mer än en parallellavdelning skulle anknyta till både 6:e och 4:e klassen. Den gamla realskolan som anknutit till folkskolans 3:e klass försvann helt. Realskolan blev alltså fyra- eller femårig. Vid nyinrättade läroverk skulle anknytningen ske endast till folkskolans 6:e klass. Den nya organisationen trädde i kraft läsåret 1928/29.

Kraftig kritik riktades från dem som företrädde folkskolan mot beslutet om den dubbla anknytningen. Den fyraåriga realskolan blev huvudtyp endast utanför de större tätorterna.

Även gymnasierna förändrades med 1927 års riksdagsbeslut. Tidigare övergick realskolans elever till gymnasiet före realskolans sista klass. Gymnasiets studietid var fyra år. Parallellt med dessa

Allmänna läroverk, lärarantal

År	Ämneslärare		Övningslärare	
	män	kvinnor	män	kvinnor
1921-25	1 400	50	280	80
1931-35	1 700	390	390	320
1941	2 000	660	420	380
1949	2 700	1 200	670	630

Källa: SCB Historisk statistik för Sverige (1960) tab 203, 204

Diagram 25

inrättades nu också treåriga gymnasier, som byggde på fullständigt genomgången realskola. Gymnasiet uppdelades liksom tidigare i latin- och realgymnasium. Medan eleverna tidigare hade deltagit i alla på timplanen upptagna ämnen skulle de nu i de två högsta klasserna ("ringarna") delta i fem fasta läroämnena samt vissa tillsämsämnena. Dessutom skulle samtliga delta i undervisningen i teckning, musik och gymnastik.

Genom 1927 års skolreform öppnades också det stora flertalet läroverk för flickorna.

De nya undervisningsplanerna tillämpades från läsåret 1928/29.

Allmänna läroverk, elevantal

År	Realskolor		Gymnasier	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor
1921-25	20 000	1 600	7 300	200
1931-35	22 000	10 000	7 400	2 300
1941	25 000	14 000	9 100	4 900
1949	38 000	29 000	9 300	6 500

Källa: SCB Historisk statistik för Sverige (1960) tab, 203, 204

Diagram 26

Den fyraåriga realskolans timplan

Innehållet i den fyraåriga realskolans timplan framgår av tabellen på nästa sida.

Målet för undervisningen i övningsämnena var följande:

teckning: skärpa iakttagelseförmågan, utveckla sinnet för form och färg, meddela teoretiska och praktiska kunskaper som fordrades för att självständigt och på fri hand teckna bilder i profil och perspektiv och med enkel färgläggning samt utföra enkla arbetsritningar,

musik: elementär musikteoretisk allmänbildning, röstutveckling; till dem som har förutsättningar utbildning av gehör som möjliggör sång efter noter, grundläggande sångteknik jämte förråd av värdefulla sånger; färdighet i instrumentalmusik till dem som så önskar,

gymnastik: genom övningar lämpade efter ålder och kön samt genom ett ordnat friluftsliv befördra en allsidig kroppsutveckling; med tillvaratagande av övningarnas karaktärsdanande syften vänja eleverna vid god hållning samt stärka deras fysiska och psykiska motståndskraft,

slöjd och annat praktiskt arbete för gossar: utbilda allmän händighet, praktiskt omdöme och god smak samt väcka aktning och häg för

Det treåriga gymnasiets timplan

Det treåriga gymnasiets timplan hade följande innehåll:

Det treåriga gymnasiets timplan hade följande innehåll:								
Ämnen	Latin-gymnasium				Real-gymnasium			
	Ring		III		Ring		III	
	I	II			I	II		
Kristendomskunskap	2	2	2	6	2	2	2	6
Modersmålet	3	4	4	11	3	4	4	11
Latin	8	7	7	22	—	3	3	6
Grekiska	—	7	7	14	—	—	—	—
Tyska	2	3	3	8	2	3	3	8
Engelska	2	4	3	9	2	4	3	9
Franska	4	4	4	12	4	4	4	12
Historia med samhällslära	3	3	4	10	3	3	4	10
Geografi	1,5	2	2	5,5	1,5	2	2	5,5
Filosofi	—	2	2	4	—	2	2	4
Matematik	—	5	4	9	6	7	7	20
Biologi med hälsolära	1,5	3	3	7,5	1,5	3	3	7,5
Fysik	2	3	3	8	3	5	5	13
Kemi	—	3	3	6	2	3	3	8
	29	—	—	—	30	—	—	—
Teckning	2	2	2	6	2	2	2	6
Musik	2	2	2	6	2	2	2	6
Gymnastik med lek och idrott	4	4	4	12	4	4	4	12
	8	8	8	—	8	8	8	—
	37	—	—	—	38	—	—	—

Diagram 28

Målet för undervisningen i gymnasiet innebar en vidareutveckling av de kunskaper som inhämtats i realskolan men givetvis också en vidgning av kunskapsområdet, exempelvis i teckning intresse och förståelse för konst och hantverk samt ökad insikt och färdighet i geometrisk ritning.

Genom 1927 års skolreform erhöll övningsämnena en betydligt starkare ställning. De erkändes som viktiga såväl för den praktiska utbildningen som från allmänbildningssynpunkt. Både hushållsgöromål och slöjd blev obligatoriska ämnen i realskolan. På gymnasiet försvagades emellertid undervisningen i teckning, musik och gymnastik genom klassammanslagningar och befrielse från undervisningen i onormalt stor utsträckning. De möjligheter till frivillig undervisning som infördes i dessa ämnen med 1927 års skolreform togs bort 1933 som ett led i besparingsåtgärderna.

1927 års skolreform stärkte övningsämnenas ställning, men på gymnasiet försvagades bl musiken genom klassammanslagningar och befrielse från undervisningen. Göteborgs skolmuseum.

1936 föreslog SÖ återinförande av den frivilliga undervisning, som införts med 1927 års reform. I statsverkspropositionen avstyrkte departementschefen detta förslag. Tidning för Sveriges teckningslärare skrev apropå detta:

”Nu synes det emellertid som statsrådet Engberg i sin behandling av teckningsundervisningen leddes av en känsla av ovilja mot vårt ämne. Vem har haft honom som elev i teckning? en fråga som vi allt emellanåt ställt oss beträffande personer i ledande ställning, vilka visat en oförklarlig negativ inställning till teckningsämnet och dess företrädare.”

Flickskolereformen – exempel på cynisk behandling av övningslärarna

1928 genomfördes nyorganisation även för flickskolorna. Kommunala flickskolor inrättades och successivt avvecklades de enskilda flickskolorna. 1928 fanns det 84, 1939 hade de minskat till 20. Liksom realskolan knöts den kommunala flickskolan till såväl 4:e som 6:e klassen i folkskolan med respektive sex- och sjuårig utbildning.

Högre flickskolor

(antal elever)

År	Enskilda		Kommunala	
	samtliga elever	därav gymnasium	samtliga elever	därav praktisk linje
1920	27 000	900		
1930	23 000	850	600	10
1940	4 800	700	12 000	120
1949	2 500	600	17 000	60

Källa: SCB PM 1977: tab. 5.1, 5.2, 5.3, 5.4

Diagram 29

Flickskolorna skulle ge ett "för flickorna avpassat högre mått" av allmän medborgerlig bildning och därjämte förberedelse för praktisk verksamhet, särskilt inom hemmets område. I de högre klasserna skulle eleverna uppdelas på teoretisk och praktisk linje. Avgångsbetyg från teoretisk linje gav normalskolekompetens medan praktisk linje inte gav någon formell kompetens.

Övergången från enskilda till kommunala flickskolor medförde allvarliga försämringar i anställningsvillkoren för lärarinnorna i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd. De förlorade rätten till ålders-tillägg, pension och vikarie vid sjukdom.

Skolkökslärarinnornas förening (SSLF) menade att anledningen till försämringarna var att jämförelser gjorts med kommunal mellanskola:

"Övningslärarinnornas ställning vid kommunal flickskola bör emellertid inte alls sammankopplas med övriga kommunala skolor. Kommunal flickskola har till sitt arbetssätt intet gemensamt med kommunal mellanskola. Kommunal mellanskola är examensskola, där övningsämnena skjutas åt sidan hur som helst för att ge plats åt examensläsande. Kommunal flickskola är en skoltyp som skall ge flickor, som ej önskar realskoleexamen, en skolform, som bättre lämpar sig för deras läggning och med stor vikt just lagd vid övningsämnena."

Först 1938 – 10 år efter reformens genomförande löstes frågan. Då inrättades reglerade tjänster för lärarna i hushållsgöromål, kvinnlig slöjd, teckning, musik och gymnastik.

Praktiska mellanskolor

1933 års riksdag beslutade att yrkesbestämda högre folkskolor

På den praktiska mellanskolans husliga linje undervisades i bl a hushållsgöromål samt hem- och barnavård. Nordiska museet.

skulle få anordnas som praktiska mellanskolor. Genomgång av praktisk mellanskola ledde fram till praktisk realexamen.

De praktiska mellanskolorna var delade på tre linjer: handelslinje, teknisk linje och huslig linje. Handelsundervisningen omfattade bl a bokföring, handelslära, stenografi och maskinskrivning, den tekniska undervisningen bl a mekanik, maskin- och byggnadslära, industriell ekonomi och verkstadsarbete och den husliga undervisningen bl a sömnad, material- och vekttygslära, hushållsgöromål samt hem- och barnavård. Svenska språket och minst ett främmande språk ingick vidare i undervisningen på samtliga linjer.

För lärare i teoretiska ämnen gällde samma utbildningskrav som för anställning vid allmänt läroverk. För undervisning i praktiska ämnen fanns, med vissa undantag inom den husliga utbildningen, inga generella utbildningskrav. Behörighet meddelades efter ansökan individuellt av central skolmyndighet.

Övningsämnena i högre kommunala skolor

För undervisningen i teckning, musik och gymnastik samt hushållsgöromål och slöjd gällde i övrigt samma bestämmelser som vid realskola.

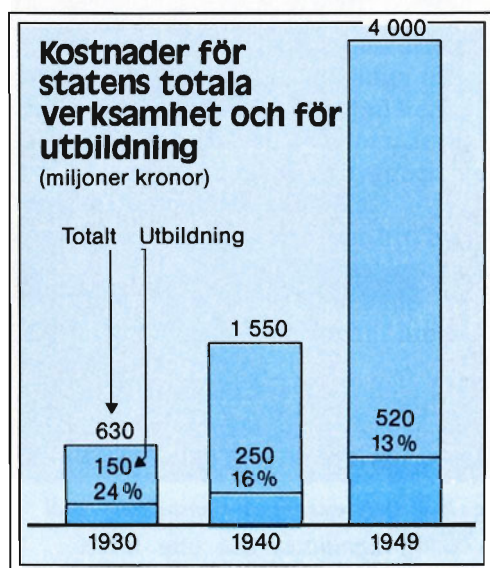

Diagram 30